

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

Poradenství na středních školách

Bakalářská práce

Autor: Lenka Marečková

Vedoucí práce: Ing. Kateřina Tomšíková

2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lenka Marečková

Specializace v pedagogice
Poradenství v odborném vzdělávání

Název práce

Poradenství na středních školách

Název anglicky

Counseling in Secondary School

Cíle práce

Cílem práce bude na základě vlastního šetření, ve kterém bude zjišťováno, jak na vybrané střední škole pracují s nadanými žáky, navrhnout opatření, která by mohla přispět k lepšímu přístupu k těmto žákům, a to s akcentem na spolupráci s kariéřním poradcem. Dílčím cílem v části teoretické bude shromáždit pojmy s tématem související.

Metodika

Hlavní metodou použitou v praktické části budou individuální rozhovory. Respondenty budou dva vybraní nadaní žáci zvolené střední odborné školy, jejich třídní učitel a kariéřový poradce. Na základě komparace zjištěných informací budou s využitím metody syntézy vyslovena vlastní doporučení. V teoretické části bude využita metoda analýzy informací z dostupných tištěných i elektronických zdrojů zabývajících se danou problematikou.

Doporučený rozsah práce

Dle pravidel pro psaní bakalářské práce.

Klíčová slova

poradenství, nadaný žák, střední odborná škola

Doporučené zdroje informací

FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ. Nadané dítě a rozvoj jeho schopností. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015. 128 s. ISBN 978-80-262-0969-0.

HUBATKA, Miloslav. Podpora nadání ve školách: trochu jiný pohled na různé modely a formy podpory nadání na českých školách: příručka pro pedagogy i rodiče. Praha: Verlag Dashöfer, 2020, 120 s. ISBN 978-80-7635-011-3.

KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. Školní didaktika. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

STEHLÍKOVÁ, Monika. Nadané dítě: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu. Praha: Grada, 2018, 160 s. ISBN 978-80-271-0512-0.

VALENTOVÁ, Lidmila, 2013. Školní poradenství I. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 292 s. ISBN 978-80-7290-710-6.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – IVP

Vedoucí práce

Ing. Kateřina Tomšíková

Garantující pracoviště

Katedra pedagogiky

Elektronicky schváleno dne 1. 3. 2021

Ing. Karel Němejč, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 1. 3. 2021

Ing. Karel Němejč, Ph.D.

Pověřený ředitel

V Praze dne 14. 03. 2021

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Poradenství na středních školách“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V ..... dne .....

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří Ing. Kateřině Tomšíkové za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Abstrakt

Bakalářská práce na téma „Poradenství na středních školách“ se zabývá problematikou poradenství na střední škole se zaměřením na nadané žáky. Poradenství pro nadané žáky na středních odborných školách je často opomíjeným tématem, jelikož se může zdát, že nadaní žáci studují převážně na gymnáziích.

Práce se dělí na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou definovány základní pojmy s danou problematikou související, jako je poradenství s důrazem na poradenství, které probíhá na střední škole. Dále bylo charakterizováno nadání, vývoj nadaného žáka, výchovně-vzdělávací proces a práce se též věnuje legislativní úpravě vzdělávání nadaných žáků a středního školství v ČR.

Hlavní metodou použitou v praktické části byly individuální rozhovory s celkem pěti respondenty, kteří působí na zvolené střední škole. Respondenty byli dva vybraní nadaní žáci zvolené střední odborné školy, jejich třídní učitelé a kariérový poradce. Na základě těchto rozhovorů byla vyslovena doporučení pro vzájemnou spolupráci, která se týkala především součinnosti a komunikace kariérového poradce s nadanými žáky.

Klíčová slova

nadání, vzdělávání, střední odborná škola

Abstract

The bachelor's thesis on the topic "Counselling at secondary schools" deals with the issue of counselling at secondary school with a focus to talented students. Counselling to talented pupils in secondary schools is often a neglected topic, as it may seem that talented pupils study mainly in gymnasiums.

This thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part defines the basic concepts related to the issue, such as counselling with focus on counselling on high school. Talent, development of talented pupils, the educational process, the legislative regulation of the education of talented pupils and secondary education system in the Czech Republic is as well defined in the theoretical part of this thesis.

The main method used in the practical part are individual interviews with respondents from selected high school. Two talented students, two class teachers and one career counsellor from selected high school are respondents in this part of thesis. Based on those interviews recommendations were made for mutual cooperation, which focused specially for cooperation and communication between career counsellor and gifted students.

Keywords

talent, education, college

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
1 Cíle a metodika	12
2 Poradenství.....	13
2.1 Definice pojmu.....	13
2.2 Historie poradenství	13
2.2.1 Rozvoj poradenských služeb v České republice.....	13
2.3 Poradenské služby ve školách.....	14
2.3.1 Druhy poradenství.....	14
3 Vzdělávání v České republice.....	16
3.1 Vzdělávací systém v České republice	16
3.2 Legislativní úprava.....	17
3.2.1 Legislativní úprava pro nadané žáky	18
3.3 Střední školství.....	19
3.4 Dvoustupňové kurikulum.....	19
3.4.1 Podpůrná opatření pro nadané žáky	20
3.5 Výchovně-vzdělávací proces nadaných žáků.....	20
3.5.1 Akcelerace vzdělávání	21
3.5.2 Obohacování vzdělávacích programů.....	22
3.5.3 Seskupování žáků	22
4 Nadání.....	24
4.1 Definice pojmu.....	24
4.2 Stupně a druhy nadání	25
4.3 Vývoj nadaného dítěte.....	25
4.3.1 Od narození po předškolní období.....	26

4.3.2	Mladší a starší školní věk.....	27
4.3.3	Adolescence	28
5	Nadaný žák	29
5.1	Pedagogická diagnostika.....	29
5.1.1	Typy pedagogické diagnostiky	29
5.1.2	Metody pedagogické diagnostiky	30
5.1.3	Další identifikace nadaného žáka	33
5.1.4	Osobnost nadaného žáka.....	34
5.1.5	Dvojí výjimečnost.....	35
	PRAKTICKÁ ČÁST	38
6	Vlastní výzkumné šetření.....	38
6.1	Cíl výzkumu	38
6.2	Výzkumný soubor	38
6.3	Výzkumné metody	38
6.4	Realizace rozhovorů.....	39
6.4.1	Rozhovory s nadanými žáky.....	39
6.4.2	Rozhovor s třídními učiteli nadaných žáků	41
6.4.3	Rozhovor s kariérním poradcem.....	43
6.5	Interpretace a komparace výsledků.....	45
6.6	Vlastní doporučení	47
	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	55
	SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

„Poradenství je pomoc ke svépomoci“

Donald Super

Určitá varianta poradenství jako předchůdce současného poradenství existuje nepochybně již od dávných dob. Kmenový rádce, stařešina rodu, pastor a další osobnosti ve společenství, které měly bohaté životní zkušenosti a důvěru, plnily funkci poradce. Další vývoj ukázal, že poradenství má základ v psychoterapii, protože psychickým obtížím se věnovali lékaři a svou pomoc vnímali jako léčbu. Postupně se ukázalo, že není nutno podávat psychologickou ani psychiatrickou péči, ale lze použít poradenský přístup. Dnes známe poradenství jako specializovanou a odbornou činnost, která pomáhá lidem v různých životních etapách. Spojuje teoretické poznatky z mnoha vědních disciplín zabývající se studiem člověka a je uplatňováno v různých oblastech.

Poradenství má mnoho podob a je nezastupitelné i při vzdělávání, a to především na středních školách, které připravují žáky nejen k dalšímu studiu ve vyšším stupni vzdělávání, ale i na přímý vstup na trh práce. V hlavním školním dokumentu, kterým je ŠVP musí škola deklarovat, jak bude postupovat při vzdělávání žáků s individuálními vzdělávacími potřebami, což jsou jednak žáci s poruchami učení či chování, ale i žáci nadaní. Z tohoto důvodu se ve své bakalářské práci nejvíce zaměřím na využití potenciálu nadaného žáka, který studuje na střední škole.

Pod pojmem nadání si každý představí něco jiného. Někdo vidí úspěšného sportovce, jiný neomylného vědce nebo talentovaného umělce. Další pohled může prolínat život jedince ve více oblastech, a to v soukromém i profesním životě. U žáků středních škol jde prozatím o studentský život, kdy se připravují na svůj budoucí profesní život.

Nadání člověka provází ve všech životních fázích v nejrůznějších sociálních kontextech: v rodině, mezi vrstevníky, ve volném čase, ale především ve škole.

Pojem „nadání“ a „nadaný žák“ je v České republice zavedený a formulovaný. Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, obsahuje nejen definici nadaného a mimořádně nadaného žáka, ale také specifika jeho vzdělávacích potřeb a formy vzdělávání. Běžně dostupné

na knižním trhu jsou publikace pro laiky i odborníky, které se tématu nadání v různé úrovni odbornosti věnují. Vzdělávání nadaných by mělo být jedním z prioritních zájmů naší společnosti, protože tito žáci jsou schopni v budoucnu investici do nich vloženou, několikanásobně společnosti vrátit.

V teoretické části bakalářské práce byla vytvořena teoretická základna z pojmů s problematikou souvisejících, jako je poradenství, nadání, vývoj nadaného žáka a bylo představeno vzdělávání v České republice. Při zpracování této části práce byla použita metoda analýzy informací z dostupných odborných monografií a relevantních elektronických zdrojů.

V praktické části bylo realizováno vlastní výzkumné šetření na vybrané škole, a to s využitím individuálních rozhovorů s celkem třemi kategoriemi respondentů. První kategorií byli dva vybraní nadaní žáci, druhou jejich třídní učitelé a poslední kariérový poradce. Na základě analýzy výsledků těchto rozhovorů a jejich komparace byla s využitím metody syntézy vyslovena doporučení pro možné zlepšení současného stavu.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 Cíle a metodika

Cílem práce bylo na základě vlastního šetření, ve kterém bylo zjišťováno, jak na vybrané střední škole pracují s nadanými žáky, navrhnout opatření, která by mohla přispět k lepšímu přístupu k těmto žákům, a to s akcentem na spolupráci s kariéřním poradcem. Dílčím cílem v části teoretické bylo shromáždit pojmy s tématem související.

Hlavní metodou použitou v praktické části byly individuální rozhovory. Respondenty byli dva vybraní nadaní žáci zvolené střední odborné školy, jejich třídní učitelé a kariérový poradce. Na základě komparace zjištěných informací byla s využitím metody syntézy vyslovena vlastní doporučení. V teoretické části byla využita metoda analýzy informací z dostupných tištěných i elektronických zdrojů zabývajících se danou problematikou.

2 Poradenství

2.1 Definice pojmu

„Poradenství je odborná a specializovaná činnost zaměřená na pomoc lidem v nesnázích krátkodobého i dlouhodobého charakteru. V širším pojetí může jít i o aplikovanou teoretickou disciplínu, zkoumající lepší možnosti pomoci lidem“ (Slavík, Zounková, 2014, s. 5).

V odborné rovině je poradenství definováno jako aplikovaná teoretická i praktická disciplína, která vznikla z potřeby pomáhat lidem v obtížných životních situacích. Je to řízený proces, ve kterém poradce provází duševně zdravého jedince řešením aktuálního problému, pomáhá mu hledat a dosahovat osobních cílů či efektivnějšího využívání vlastních možností (Valentová, 2013, s. 25).

2.2 Historie poradenství

Historický vývoj poradenství můžeme spojovat s poradenstvím zemědělským, které v počátcích pomohlo vyřešit problémy týkající se výživy nejen venkovského obyvatelstva. V 50. letech 19. století v Irsku propuká hladomor kvůli rozšíření plísňe bramborové. V té době hrabě Sir George Villiers učiní kroky k tomu, aby se každý farmář naučil základním agrotechnickým opatřením, jejichž dodržováním se postupně problém daří vyřešit. Postupně se poradenství v oblasti zemědělství rozšiřuje do dalších zemí Evropy a pak na další kontinenty. Poradenství se začalo vyvíjet a pronikat do dalších oblastí a specializovaných činností (Slavík, Zounková, 2014, s. 5).

2.2.1 Rozvoj poradenských služeb v České republice

Kariérové poradenství má v České republice (ČR) již téměř stoletou tradici. Ve 20. a 30. letech 20. století patřila naše republika v oblasti poradenství mezi vyspělé země světa, útlum nastal v období druhé světové války. V 60. a 70. letech 20. století se začíná rozvíjet poradenský systém v oblasti školství, začínají fungovat první výchovní poradci ve školách a jsou zřizovány pedagogicko-psychologické poradny na krajských a okresních úrovních. Podle Knotové (2014, s. 11) byla první česká poradna založena v Brně v roce 1958. Spolupracovala s učiteli, lékaři a byla výukovým

pracovištěm filozofické fakulty brněnské univerzity. V tomto období začali ve školách působit vyškolení učitelé jako poradci pro volbu povolání. V roce 1962 bylo směrnicí Ministerstva školství a kultury uloženo zřídit na základních školách funkce výchovných poradců. Jeho hlavním úkolem byla práce s talentovanými žáky, dále péče o ty problémové a volba povolání.

Velká změna přišla v roce 1989, kdy v souvislosti se společenskými změnami, také v resortu ministerstva školství, zaniklo několik institucí, které se doposud na kariérovém poradenství podílely (např. Ústav pro sociální výzkum mládeže a výchovné poradenství). Naopak vznikly nové instituce, které dodnes hrají důležitou roli v této oblasti (např. speciálně pedagogická centra, školní psycholog). Byla zřízena Informační a poradenská střediska pro volbu a změnu povolání při úřadech práce (IPS), která poskytují poradenství také žákům a studentům. (Valentová, 2013, s. 91).

2.3 Poradenské služby ve školách

Poradenské služby ve školách jsou zaměřeny na primární prevenci sociálně patologických jevů a prevenci školní neúspěšnosti, informační a poradenskou podporu při volbě vzdělávací dráhy a volby povolání. Pomáhají při integraci, inkluzi a zajišťují péči o nadané a dlouhodobě neprospívající. Takové služby jsou bezplatné a za jejich poskytování je zodpovědný ředitel školy, případně jím pověřená osoba.

Tyto služby zajišťuje výchovný poradce a školní metodik prevence, nebo může být zřízeno školní poradenské pracoviště, zde spolupracuje tým složený z výchovného poradce, školního metodika prevence, školního speciálního pedagoga, případně školního psychologa (Knotová a kol., 2014, s. 15).

2.3.1 Druhy poradenství

Vymezení jednotlivých druhů poradenství je v odborných zdrojích nepřehledné. Dostupné definice se zabývají tím, co tvoří jejich obsah a poskytují popis činností, nebo se zaměřují na uspořádání systému institucí a náplň jednotlivých poradenských profesí. Poradenské služby ve školství se obvykle realizují v pedagogicko-psychologickém poradenství, výchovném poradenství, kariérovém poradenství a speciálně-pedagogickém poradenství (Knotová a kol., 2014, s. 18).

Pedagogicko-psychologické poradenství se zabývá komplexní diagnostikou zaměřenou na školní zralost, zjištění příčin poruch učení a chování, problémů ve vývoji osobnosti, zjištění individuálních předpokladů pro uplatňování a rozvíjení schopností a nadání, komplexní pedagogicko-psychologickou diagnostikou v souvislosti s profesní orientací, prevencí školní neúspěšnosti a negativních jevů v sociálním vývoji žáků a nápravou poruch učení a chování, zpracováním posudků, odborných podkladů pro rozhodnutí státních orgánů státní správy ve školství pro zařazování a přeřazování žáků v rámci školských zařízení, konzultací s pedagogickými pracovníky, spoluprací s rezortními institucemi a orgány státní správy (Knotová a kol., 2014, s. 19).

Kariérové poradenství je podle Vendela (2008, s. 50) odborná pomoc a činnost, která se vykonává během života člověka ve sféře práce, zaměstnání a povolání. „Podle OECD představuje soubor služeb a aktivit vykonávaných s úmyslem sloužit jednotlivcům každého věku a v každé životní situaci při volbě povolání a při řízení jejich kariéry. Takové služby mohou poskytovat školy každého druhu, vzdělávací instituce, zaměstnavatelé, nevládní organizace, veřejný nebo soukromý sektor“ (Vendel, 2008, s. 51).

Speciálně-pedagogické poradenství je poskytováno v tzv. SPC (speciálně-pedagogické centrum) a je zaměřeno na podporu žáků se zdravotním postižením. Tyto služby mohou být poskytovány na pracovišti centra, nebo v domácím či institucionálním prostředí, kde žák žije, také ve škole, do které je integrován a vzděláván. SPC poskytují učitelům odbornou metodickou pomoc, pomáhají zajišťovat speciální pomůcky a přístroje potřebné pro výuku a jsou specializovaná podle svého zaměření, které určuje druh zdravotního postižení, se kterým pomáhá.

Vzhledem k tomu, že se ve své práci zabývám poradenstvím ve škole, je další část věnována vzdělávacímu systému v ČR.

3 Vzdelávání v České republice

„Edukace v nejobecnějším významu označuje jakékoli situace za účasti lidských subjektů nebo zvířat, při nichž probíhá nějaký edukační proces, tj. dochází k nějakému druhu učení a vyučování (nejen ve smyslu školní výuky, nýbrž jakéhokoli záměrného výcviku, instruktáže aj.). Edukací je tedy např. učení násobilky dětmi, výuka hry na klavír, stejně jako výcvik služebních psů“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 63). Skalková (2007, s. 27) konstatuje, že „v procesu vzdělávání rozvíjí člověk svou individualitu, své schopnosti orientovat se v množství uvažovaných pohledů, rozvíjí své vlastní zkušenosti, logické myšlení, proniká do mezilidských vztahů“. Tuto myšlenku potvrzuje i Kalhous, Obst a kol. (2009, s. 121), dle kterého je „vzdělávání základní lidskou potřebou, neboť poskytuje širokou škálu vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, které slouží pro celý další život, umožňují učit se i mimo formální instituce, zakládá nebo zvyšuje možnost zapojit se do ekonomických, politických, sociálních a kulturních aktivit a přizpůsobovat se změnám“.

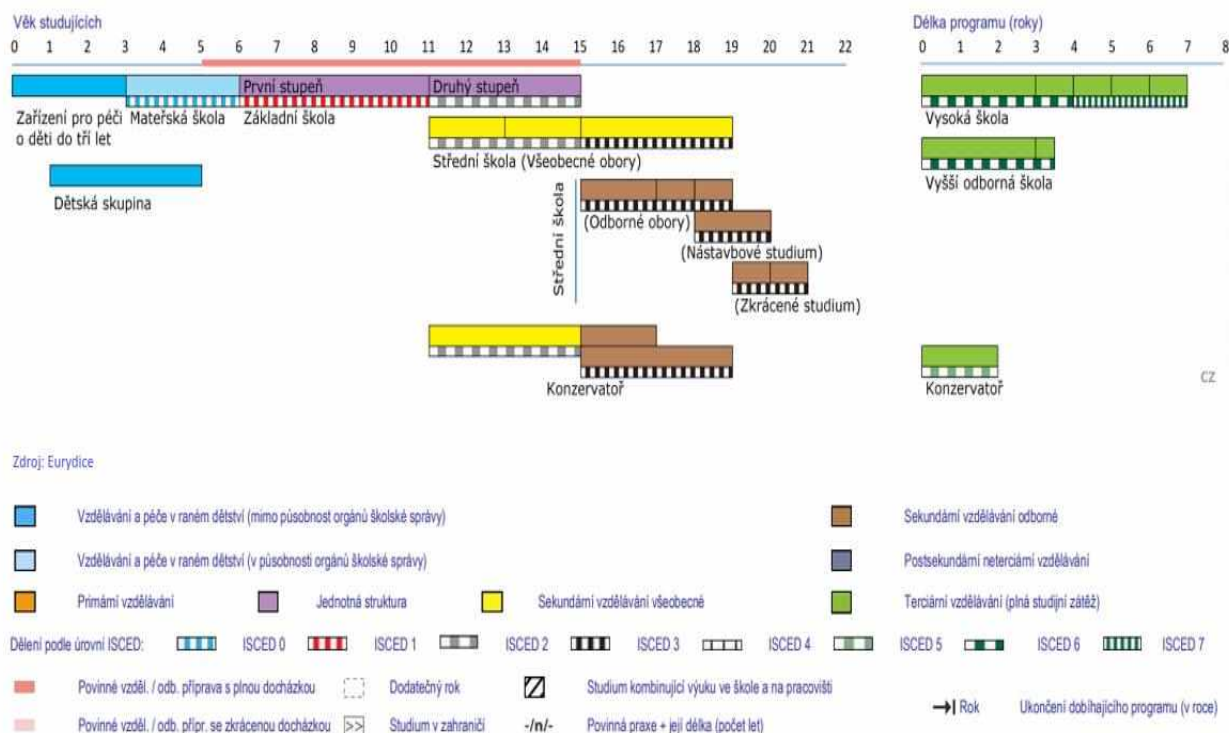
3.1 Vzdělávací systém v České republice

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR) vydává každoročně Statistickou ročenku školství, která obsahuje i podrobné schéma struktury Českého vzdělávacího systému. Schéma popisuje vzdělávání v ČR od předškolního až po vysokoškolský sektor i s příslušnou kvalifikací ISCED, „International Standard Classification of Education, norma pro klasifikaci vzdělávání = klasifikace vzdělávání“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 115).

„Schéma obsahuje názvy vzdělávacích institucí a programů, délku studia, zařazení na úroveň ISCED a EQF i vstupní požadavky a závěrečné certifikáty. Znázorněna je také prostupnost mezi jednotlivými vzdělávacími stupni. Veškerá terminologie je uvedena jak v češtině, tak v angličtině.“ (Erasmus+, 2021). Formy vzdělávání postupují od předškolního až po vysokoškolské, viz Obrázek 1.

Obrázek 1: Schéma vzdělávací soustavy České republiky

Zdroj: www.naerasmusplus.cz, 2021

3.2 Legislativní úprava

V ČR jsou práva občanů a povinnosti státu vzhledem ke vzdělávání upraveny Listinou základních práv a svobod, která v článku 33, Hlavy čtvrté zaručuje právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopnosti občana a možností společnosti též na vysokých školách.

Dalším neméně důležitým dokumentem je Školský zákon číslo 561/2004 Sb., je rozdělen do dvaceti částí a upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních. Obecná ustanovení v první části stanovují zásady a cíle vzdělávání, uvádí práva a povinnosti žáků a pedagogických pracovníků, specifikují vzdělávací programy, kterým je RVP a ŠVP, dále popisuje vzdělávací soustavu škol a školských zařízení, jejich právní postavení a název. §17 uvádí jaké podmínky školy a školská zařízení vytvářejí pro rozvoj nadání žáků a studentů a §18 popisuje individuální vzdělávací plán a jeho podmínky.

3.2.1 Legislativní úprava pro nadané žáky

MŠMT ČR ve Vyhlášce o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění účinném od 1. 1. 2020 upravuje, mimo jiné, vzdělávání žáků nadaných.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., Část čtvrtá, § 27 Nadaný a mimořádně nadaný žák (MŠMT, 2020, s. 13) v prvním odstavci uvádí: „Za nadaného žáka se pro účely této vyhlášky považuje především žák, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech“. Odstavec druhý hovoří o mimořádně nadaném žákovi takto: „žák, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech“. Jak vidíme, vyhláška chápe nadání jako schopnost žáka přesahovat výkony většiny ostatních, aniž to nadaného jedince stojí neobvyklé úsilí.

Zjišťování úrovně nadání zajišťuje Školské poradenské zařízení ve spolupráci se školou, která žáka vzdělává. Častěji diagnostika probíhá již v průběhu základního vzdělávání, ovšem ani v průběhu středoškolského studia není výjimkou.

Vyhláška MŠMT ČR č. 27/2016 Sb. dále upravuje zřizování skupin pro vzdělávání nadaných žáků, kteří se mohou složit i z různých ročníků školy. Nadaným žákům je možno rozšířit obsah vzdělávání nad rámec stanovený vzdělávacím programem, účastnit se výuky ve vyšším ročníku, případně absolvovat stáž v jiné škole, podobného zaměření.

Institut individuálního vzdělávacího plánu je podrobně popsán v § 28 Vyhlášky. Tento nástroj je velice dobře využitelný pro studenty středních škol a gymnázií. Proti tomu možnost přeřazení do vyšších ročníků, upravena § 30 Vyhlášky je využívána v praxi spíše na základní škole. Oba tyto procesy schvaluje ředitel dané školy a ve spolupráci se zákonnými zástupci a speciálními pedagogickými pracovníky je nutno situaci a její realizaci důkladně zvážit a splnit zákonné podmínky.

3.3 Střední školství

V rámci Evropských kvalifikací se středoškolské vzdělávání řadí do ISCED 3, Vyšší sekundární vzdělávání. Školský zákon uvádí, že cíl středního vzdělávání je rozvoj vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot získaných v základním vzdělávání. Vytváří předpoklady pro plnohodnotný osobní a občanský život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělávání a přípravu pro výkon povolání.

Významným znakem středního školství je spolupráce se zaměstnavateli při vytváření předpokladů pro výkon povolání. Je-li to s ohledem na obor vzdělání vhodné a možné projednávají společně školní vzdělávací program, zaměstnavatel se zapojuje do tvorby koncepčních záměrů rozvoje školy, zabezpečuje, aby se praktické vyučování na pracovišti zaměstnavatelů uskutečňovalo v souladu se Školským zákonem a umožňují účast odborníka z praxe v rámci teoretické přípravy ve škole.

Stupně středního vzdělání se podle § 58 Školského zákona rozdělují na:

- a) střední vzdělání (vzdělávací program v délce 1 až 2 let),
- b) střední vzdělání s výučním listem (střední odborná učiliště),
- c) střední vzdělání s maturitní zkouškou (gymnázium, střední odborná škola).

3.4 Dvoustupňové kurikulum

RVP tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělávání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání. Stanoví konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah všeobecného vzdělávání. Dále dle zaměření daného oboru vzdělání, organizačního uspořádání, profesního profilu, podmínek průběhu a ukončování vzdělávání stanoví konkrétní cíle z odborného hlediska. Stanovuje podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví.

RVP jsou upravovány podle nejnovějších poznatků vědních disciplín, jejichž základy a praktické využití má vzdělávání zprostředkovat. Musí odpovídat nejnovějším trendům pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání

vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného. Za jejich tvorbu je zodpovědné příslušné ministerstvo prostřednictvím odborníků vědy a praxe a vydává je Ministerstvo školství.

Na základě pravidel stanovených v rámcových vzdělávacích programech si jednotlivé školy vytvářejí své realizační programové dokumenty – ŠVP. ŠVP musí být vždy v souladu s RVP pro nějž je vydán. Obsah vzdělávání může být v ŠVP uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva. ŠVP vydává ředitel školy nebo školské zařízení, musí být zveřejněn na přístupném místě školského zařízení. Je volně přístupný a každý si do něj může nahlížet, pořizovat si z něj opisy a výpisy (Národní ústav pro vzdělávání, 2020).

3.4.1 Podpůrná opatření pro nadané žáky

Pro nadané žáky nabízí kurikulum obohacení díky třem nástrojům: úprava učiva (obsah), využití průřezových témat a úpravy výstupů. Úpravou výstupů je míněno vyžadování zapojení vyšší úrovně mentálních operací a také zařazení výstupů nových, v ŠVP neuvedených. Pokud modifikace není součástí individuálního vzdělávacího plánu je třeba ji v dokumentaci žáka evidovat jinou formou, dle pravidel školského zařízení. Zabezpečení vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků je povinnou součástí ŠVP, kde škola stanoví pravidla a průběh tvorby, realizace a vyhodnocování plánu pedagogické podpory nadaného a mimořádně nadaného žáka. Mohou zde být stanoveny odpovědné osoby a jejich role v systému péče o nadané žáky. Dále jsou uvedena pravidla zapojení dalších subjektů do systému péče o nadané žáky (zájmové organizace, vzdělávací instituce, sponzoři apod.). Na základě rozhodnutí ředitele školy může být povoleno nadanému žákovi vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Jsou přizpůsobovány metody výuky, formy hodnocení a mohou být poskytnuty speciální pomůcky a učebnice. Taková podpůrná opatření jsou rozdělena do čtyř stupňů, viz Příloha 1 (MŠMT ČR, 2020).

3.5 Výchovně-vzdělávací proces nadaných žáků

Podle Portešové (2014, s. 139) jsou specifické vzdělávací charakteristiky spojeny se specifickými vzdělávacími potřebami nadaných žáků. Mezi nejdůležitější vzdělávací potřeby patří:

- potřeba řešit logicky náročné úkoly,
- dostatek času na ponoření se do problému,
- důraz na učení se novému, méně opakování,
- dostatečně podnětné a náročné úkoly a činnosti.

Neexistuje jediný, nejvhodnější způsob, jak nadání rozvíjet, obecně lze říct, že většina vzdělávacích programů usiluje o rozvoj tvořivosti, vytrvalosti, zvědavosti a schopnost řešení problémů. Je důležité, aby byl kladen důraz na využívání náročnějších vzdělávacích materiálů, časté využívání metod zkoumání a objevování, řešení problémů a tvořivého myšlení.

Naopak velmi nevhodné jsou takové přístupy, kdy je vyžadováno memorování, drill, mechanické opakování učiva a nerespektování vědomostní a kognitivní akcelerace žáka. Efektivitu každého vzdělávacího programu pro nadané je nutno sledovat a pravidelně vyhodnocovat s modifikovat tak, aby co nejlépe vyhovoval konkrétním potřebám žáka.

Každý nadaný žák by měl mít vypracován individuální vzdělávací plán (IVP), ten vychází ze školního vzdělávacího programu dané školy, ze závěrů vyšetření pedagogicko-psychologické poradny a vyjádření zákonného zástupce. IVP využívá tři způsoby vzdělávání nadaných žáků, které obvykle fungují paralelně. Volba toho nejvhodnějšího se odvíjí od aktuálního profilu žáka, jeho osobnosti, adaptačních, sociálních a emocionálních charakteristik. Mezi základní způsoby vzdělávání nadaných žáků patří:

3.5.1 Akcelerace vzdělávání

Jde o jakoukoli formu úpravy vzdělávání založené na zrychlení tempa při předávání nových informací a zvládnání nových dovedností. Akcelerace umožňuje postup ve vzdělávacím systému rychleji (postup do vyššího ročníku), postupovat rychleji pouze ve vybraných předmětech anebo zahájit určitý vzdělávací stupeň dříve. Nadaný žák zařazený do akcelerační formy vzdělávání podává vyšší školní výkon, je více motivovaný k dosahování dobrých výsledků a vytváří si lepší pracovní návyky. Rizikem může být přijetí staršími vrstevníky a případné sociální a fyzické znevýhodnění v důsledku rozdílného věku žáka.

3.5.2 Obohacování vzdělávacích programů

Jedná se o širokou škálu možných přístupů, které představují rozšiřování a prohlubování znalostí a dovedností v jednotlivých předmětech. Jde o rozvoj myšlení tak, aby nadaný žák pochopil širší rámec a lépe porozuměl souvislostem. Žák obvykle zůstává ve své kmenové třídě a učitel mu poskytuje možnost rozvoje poznatků, kognitivních schopností a vede jej k samostatnému zkoumání, poznávání a hlubšímu porozumění. Tato metoda tedy neumožňuje rychlejší postup žáka v učivu, ale za stejnou dobu zvládne téma hlouběji a ve větší šíři. Výhodou je, že se žák nemusí přizpůsobovat novému kolektivu a prostředí, bere více v potaz individuální schopnosti žáka, jeho učební styl, motivaci a vzdělávací potřeby. Naopak významnou nevýhodou je, že mnohdy není jasně specifikován vzdělávací cíl a nadaný žák tak není dostatečně motivován k maximálnímu výkonu. Pro učitele je náročná příprava různých didaktických pomůcek a materiálů pro odlišně nadané žáky ve třídě.

3.5.3 Seskupování žáků

Jde o metodu vytváření skupin nadaných žáků v závislosti na jejich schopnostech, výkonu, zájmu a motivaci. Existuje mnoho variant od vytvoření homogenních skupin žáků v kmenové třídě po formování speciální třídy nadaných žáků, tj. separační variantu. Hlavním cílem je umožnit intenzivní výuku homogenní skupiny s ohledem na výkon a schopnosti žáků, zjednodušit přípravu výuky, materiálů a pomůcek a zkvalitnit interakci mezi žáky podobných zájmů a schopností. Výhodou je možnost sjednocení úrovně žáků a jejich vzdělávací potřeby s formou a metodami vyučování, učitel se může zaměřit na malé rozpětí schopností žáků, formuje se prostředí stimuluje další rozvoj schopností. Nevýhodou je možná zvýšená soutěživost mezi žáky a riziko stigmatizace těchto tříd nadaných.

Existují hlavní dva důvody, proč je třeba věnovat pozornost nadaným žákům a rozvíjet jejich potenciál. Individuální vychází z přesvědčení, že každý jedinec by měl dosáhnout plného rozvoje a společenský, vycházející ze skutečnosti, že nadání je zdrojem rozvoje, a tedy bohatstvím každé společnosti. Protože si žádná společnost nemůže dovolit talentem plýtvat, je identifikace a vzdělávání nadaných důležitý proces každého vzdělávacího systému. Nerozpoznání specifických vzdělávacích potřeb

a nevhodný vzdělávací přístup mohou zapříčinit negativní životní zkušenost a ovlivnit navždy postoj nadaného k učení a znesnadní další cestu k rozvoji schopností (Knotová a kol., 2014, s. 141).

4 Nadání

Nadání jsou vrozené předpoklady, které se u člověka mohou, ale nemusejí projevit. Slovo nadání je v mnoha jazycích odvozováno od slova dar (např. anglický ekvivalent nadání/nadaný = gift/gifted). Jako dar je nejčastěji chápáno, umožňuje nadanému jedinci vyniknout, aniž ho to stojí neobvyklé úsilí.

4.1 Definice pojmu

„Nadání je soubor vloh jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností, nejčastěji používáno ve spojení s jedinci podávajícími nadprůměrné výkony při činnosti tělesné i duševní“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 338).

Pojem nadání je implicitně nejčastěji spojován s uměním, na druhém místě se sportem a až na třetím místě s rozumovým nadáním (Havigerová, 2011, s. 14).

„O nadání mluvíme, když u jedince dochází k průniku nadprůměrné schopnosti, tvořivosti a zaujetí/angažovanosti“ (Stehlíková, 2018, s. 28).

„Je to dítě, které je takzvaně trochu víc než ostatní děti.“ (Landau, 2007, s. 47).

Definic nadání existuje velké množství, podle Laznibatové je můžeme dělit do šesti skupin, podle toho, jaký teoretický přístup je zvolen. Definice od Hartla a Hartlové definuje ex-post-facto, to znamená, že dítě podává nadprůměrný výkon. Sociální pohled vidíme v definici od Landau, dítě má potenciál podávat nadprůměrné výkony. Sociální definice nadání vznikají v souvislosti s rozšířením konceptu nadání na řadu lidských činností, ve kterých jedinec podával vysoký výkon. Jedná se v podstatě o zdůraznění výkonu jedince. Dle Wittyho (in Jurášková, 2006, s. 14) jsou nadaní jedinci ti, „jejichž výkon je dlouhodobě pozoruhodný v jakékoli hodnocené oblasti.“

Ex-post-facto definice nalezené ve starších publikacích autorů, kteří se zajímali o geniální historické osobnosti. Při vymezování pojmu nadání vycházeli z věhlasu zmíněných osob a jejich osobnostních charakteristik.

IQ definice se začaly objevovat se vznikem a rozšířením testů inteligence a tvořily nejpočetnější skupinu. Mimořádné nadání se vymezovalo hranicí 130 bodů. Procentuální definice, které vyjadřují, kolik procent jedinců daného ročníku populace

se vztahuje k nadaným. Lucito v rámci analýzy definic stanovil rozsah od 2–20 % v závislosti na tom, o jakých druzích nadání uvažujeme. S tímto názorem se ztotožňuje i psychologka Joan Freemanová, která uvádí, že obvykle se uvažuje o 2–3 % nadaných. Na základě analýzy výzkumů dospěla k názoru, že kdyby měly všechny děti optimální podmínky ke svému vývoji, mohlo by až 25 % z nich vyniknout v některé oblasti (Vondráková in Franiok, Kovářová, 2009).

Synonymum nadání je talent, talentovaný, geniální, kreativní, nadprůměrný. „V pedagogickém pojetí převládá tradiční představa o nadání jako o výjimečné složce osobnosti některých jedinců, zejm. pro umělecké obory, pro sport, jazyky, matematiku“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 164).

4.2 Stupně a druhy nadání

Míra nadání se v průběhu života mění a je závislá na okolnostech. Pokud jsou podmínky pro rozvoj příznivé, nadání se může dále rozvíjet. V opačném případě, nepříznivých okolností, může být nadání utlumeno, nebo definitivně zapuzeno.

Hlavním předpokladem pro nadaného jedince je úroveň rozumových dovedností. V současné době se odborníci shodují, že nadání není možné posuzovat jen z pouhého výsledku inteligenčního testu, nicméně pořád jeho základem. Jedná se o tzv. „metricky založený systém“, který rozpracoval F. Gagné s hranicemi podle IQ skóre:

- Mírně nadaní tvoří asi 10 % celkové populace, mají IQ vyšší než 120.
- Středně nadaní jedinci s IQ 135 a více tvoří asi 1 % celkové populace.
- Vysoce nadaní mají IQ vyšší než 145 a je jich jen 0,1 %.
- Výjimečně nadaní s IQ 155 a více tvoří v populaci jen 0,01 %.
- Extrémně nadaní s IQ nad 164 tvoří celkově 0,001 % populace.

(Fořtík, Fořtíková, 2015, s. 13)

4.3 Vývoj nadaného dítěte

Oliver Revol, francouzský psychiatr, specialista na nadané děti charakterizoval mimořádně nadané děti takto: „Mimořádně nadané děti jsou tak trochu jiné než ostatní děti, ale stejně jako ostatní děti jsou to také děti“ (in Stehlíková, 2018, s. 41).

S každým dítětem je potřeba zacházet individuálně, nadání lze rozklíčovat a poznat na základě vyjádřených mimořádných výkonů nebo činností. V jakémkoli věku se nadání jedinci, tedy už i malé děti, vyznačují třemi základními znaky osobnosti, kterými jsou vysoké intelektové schopnosti (měříme testem inteligence), tvořivost a motivace. Nadané děti mají originální, neotřelé nápady a mají motivaci k tomu je provést a dokončit. Tyto tři znaky osobnosti spojuje schopnost sociálního kontaktu, který pro nadané dítě vytvoří základ interakce mezi ním a okolím a jeho vrstevníky.

4.3.1 Od narození po předškolní období

Vývoj nadaného dítěte je dle praktických zkušeností již od útlého dětství jiný než u průměrné populace. Rodiče malých dětí, u kterých se nadání později prokázalo, hovoří mnohdy o zvláštních dojmech, které měli již krátce po narození svého dítěte. Miminko, které měli doma, hledělo na svět pohledem, který vzbuzoval pocit, že vše ví, soustředěně pozorovalo okolí a věnovalo velkou pozornost lidem a věcem. Je zvědavější, motoricky schopnější, dobrodružnější, samostatnější, radostnější, dovede lépe uvádět věci do souvislostí

Nadané děti jsou zkrátka zvědavější a rychleji objevují svět. Dříve než jeho vrstevníci se rychleji vyvíjejí motoricky, např. drží vzpřímeně hlavičku, sedí, mohou přeskočit období lezení a žvatlání a rovnou začnou chodit a srozumitelně mluvit. Období tzv. „já sama/sám“ je u nadaných dětí do očí bijící, jelikož hůře, než běžné děti snášejí závislost na druhé osobě. Rády přicházejí na všechno samy a chtějí o sobě rozhodovat, a tak mohou působit vztekle a panovačně.

Rodiče dále uvádějí, že od narození jsou více aktivní až hyperaktivní, pohyblivé, bystře reagují na okolní prostředí, vše sledují a vše je zajímavá. Dobře se orientují v prostoru a intenzivně reagují na nové podněty, jako jsou hračky anebo tváře lidí. Důležitým momentem je brzká a plynulá řeč s bohatou slovní zásobou. Nadané děti jsou schopny brzy tvořit dokonce celé, gramaticky správné věty. Jemná motorika se projevuje v brzkém zájmu o kreslení, okolo pátého až šestého roku dokáže kopírovat obrázky a opisovat slova. Hrubá motorika umožňuje nadanému dítěti bez problémů zvládnout jízdu na kole, bruslit, plavat apod. Je odvážné a pohybově nebojácné, nikoli však zbrklé (Havignerová, Křováčková, 2011, s. 12).

U dětí v předškolním věku sledujeme projevy ve třech oblastech vývoje: jazyk a učení, psychomotorický vývoj a oblast psychosociálních charakteristik, které podrobněji popsané nalezneme v tabulce v Příloze 2.

4.3.2 Mladší a starší školní věk

Podle Laznibatové (2007) se nadané dítě do školy těší, protože jej čeká stále získávání nových informací a dovedností. Při vstupu již umí číst, psát a počítat. Celková intelektová kapacita je jiná než u ostatních dětí, a tak je potřeba s ní i jinak pracovat. Ve skupině se začne projevovat jako výrazná osobnost s vlastním názorem a jeví se jako sebevědomý a vyrovnaný jedinec, který si jde za svým cílem. Oproti tomu sociální nezralost způsobuje slabé sociální kontakty a slabou komunikaci. Významnou roli sehraává pedagog, pokud u něj nadaný jedinec nalezne porozumění a oporu, jednodušeji zvládne proces začlenění se mezi vrstevníky. Pedagog by měl vnímat nadání dítěte jako přednost a adekvátním způsobem to prezentovat před jeho spolužáky a také by měl zamezit porovnávání výkonů nadaného žáka s ostatními.

Vybrané základní charakteristiky nadaného dítěte mladšího školního věku podle Havignerové, Křováčkové (2011, s. 16):

- preferuje individuální práci před skupinovou,
- je schopno samostatně vyhledávat potřebné informace a orientuje se v nich,
- je perfekcionista, úkol nedokončí, dokud není plně spokojeno s výsledkem,
- má potřebu prezentovat své znalosti a dovednosti před třídou,
- zajímají se o oblasti nepřiměřené věku (politika, ekologie, filozofie apod.),
- mají náskok před ostatními a nudí se při běžných, lehkých úlohách,
- není konformní,
- vyhledává společnost starších spolužáků, případně dospělých,
- je senzitivní, silněji prožívá vztah druhých vůči sobě, pociťuje odlišnost,
- špatně snáší tresty a přísné dodržování disciplíny.

„Učitel, zejména v nižších ročnících, je nositelem postoje, který k nadanému dítěti zaujmou ostatní děti ve třídě“ (Havignerová, Křováčková, 2011, s. 18).

4.3.3 Adolescence

Období adolescence je podle Portešové (2014, s. 18) pro nadaného studenta klíčové období spojené s růstem a překonáváním výzev. V této době student střední školy, případně gymnázia své výkony začíná velmi úzce spojovat s budoucí profesí. Formuje se jeho identita a snaží se rozpoznat svůj vlastní potenciál a také sám sebe a měl by být schopen vytvořit si svůj první žebříček hodnot. Vyznačují se stále schopností rychle se učit, přijímat a zpracovávat nové informace, rozumí složitým vztahům a vazbám a mají výbornou paměť. Ve své podstatě jsou to schopnosti stále stejné jako u žáků základní školy, jen posunuté na středoškolskou úroveň.

Narozdíl od předcházejícího dětského období se postupně krystalizují schopnosti a dovednosti v určitých oblastech, tzv. doménách. Nadaný adolescent bývá poprvé konfrontován i se svými dílčími nedostatky a nedaří se mu být úspěšný ve všech předmětech tak, jako tomu bylo v počátku jeho školní docházky.

Důležitým vývojovým aspektem je utváření identity nadaného adolescenta. K problémům může docházet v souvislosti se sociálním očekáváním, stereotypem trvalého úspěchu ve všech činnostech. Pocit odlišnosti je problematický, protože může bránit vrstevnickému přijetí, které je pro formování identity důležitým zdrojem inspirace. Jako každý jiný dospívající chce i nadaný být akceptován vrstevníky, protože mu to dává pocit bezpečí a pomáhá při odpoutání od rodičů (Portešová, 2014, s. 10).

5 Nadaný žák

5.1 Pedagogická diagnostika

„Vědecká disciplína zabývající se otázkami diagnostikování v edukačním prostředí (převážně ve škol. prostředí). Formuluje teorii pedagogického diagnostikování, definuje předmět diagnostikování, vytváří odbornou terminologii, předkládá taxonomie diagnostikovaných entit, studuje diagnostické metody a v jejich rámci konkrétní nástroje, navrhuje normy, vytváří systémy pedagogických diagnóz a zkoumá způsoby jejich interpretace. Není totožná se speciálně-pedagogickou diagnostikou“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 189.)

Je to tedy komplexní proces, jehož cílem je poznávání a posuzování vzdělávacího procesu a jeho aktérů. Zaměřuje se na zjišťování dosažené úrovně vědomostí, dovedností a návyků – obsahová složka a na způsob, jakým proces výchovy a vzdělávání probíhá – procesuální složka. Z uvedeného vyplývá, že při diagnostice sledujeme nejen výsledek, ale také proces. (Zelinková, 2011, s. 12)

5.1.1 Typy pedagogické diagnostiky

Normativní diagnostika – výsledek jedince je srovnáván s výsledky reprezentativního vzorku populace ve stejné zkoušce. Odpovídá na otázku, zda žák dosahuje úrovně svých vrstevníků, nebo za nimi zaostává, či naopak vyniká. Využívá se především při porovnávání výkonu žáků s obecně platnými normami. Tento typ diagnostiky je základním pro rozpoznání nadaného žáka.

Kriteriální diagnostika – zkoušky vycházejí z analýzy určité dovednosti a směřují k určení úrovně, na níž se žák nachází.

Individualizovaná diagnostika – je nezbytná u žáků s handicapem, neúspěšných žáků, či žáků u kterých došlo ke ztrátě motivace.

Diferenciální diagnostika – využívá se k rozlišení obtíží žáků, které mohou mít stejné projevy, ale různé příčiny (např. nekázeň může být projevem ADHD anebo také nesprávnou výchovou) (Zelinková, 2011, s. 14).

5.1.2 Metody pedagogické diagnostiky

Pedagogická diagnostika přebírá řadu metod známých z psychologie, které modifikuje pro své potřeby. Podle Zelinkové (2011, s. 28) jsou nejpoužívanější následující metody.

5.1.2.1 Pozorování

Je jednou z nejdůležitějších metod pedagogické diagnostiky. Žák je vnímám učitelem v průběhu celého dne, týdne, školního roku – má tak možnost dlouhodobě sledovat jeho vývoj. Podle doby trvání rozlišujeme dlouhodobé a krátkodobé pozorování, podle způsobu záznamu rozlišujeme náhodné (příležitostné) a systematické. Systematické pozorování předpokládá vytvoření záznamu – písemného, či audiovizuálního. Náhodné pozorování může mít signální význam, upozornění na možný výskyt určitého jevu, na jeho základě nelze dělat závěry.

Pozorování jako metoda pedagogické diagnostiky je proces systematického sledování a zaznamenávání projevů dítěte s cílem rozhodnout o optimálním vedení žáka. Zaměřuje se na takové projevy, které lze vidět, slyšet, měřit. To můžeme nazvat chováním, které lze chápat jako reakci na určité psychické procesy, na jehož základě vyvozujeme soudy a závěry. Pozorování musí probíhat opakovaně v různých situacích a jsou vyloučeny náhodné projevy.

Soustavné pozorování umožňuje sledovat rozdíly mezi počátečním chováním a chováním po určitém časovém odstupu, kdy učitel zkouší nové postupy. Při jejich aplikaci sledujeme změny chování, ke kterým došlo. Kromě pozorování žáka učitel také hodnotí své vlastní chování, protože reakce obou se vzájemně ovlivňují.

Pozorování nemusí učitel provádět sám, může spolupracovat například s psychologem, nebo speciálním pedagogem ve škole. V ČR tento postup není běžný, jelikož naráží na nedostatek času učitele, který by možná nemusel být věnován žákovi, který možná vyrušuje z úplně jiného důvodu, než si učitel myslí.

5.1.2.2 Rozhovor (interview)

Rozhovor je používán tam, kde hledáme bezprostřední, osobní a mnohdy i důvěrné odpovědi. Pokládají se otevřené, polootevřené a otevřené otázky a vždy musí být

pečlivě stanoven cíl a cesta pro jeho dosažení. V průběhu rozhovoru je potřeba se pečlivě soustředit na žáka a omezit veškeré rušivé elementy.

5.1.2.3 Anamnéza

Anamnéza, z řeckého anamnesis = rozpomenutí, je jednou z metod, jejíž pomocí získáváme takové informace z uplynulého života žáka, které mohou přispět k objasnění současného stavu.

Osobní anamnéza, která se v prostředí školy využívá, je zdrojem poznatků o vývoji dítěte v prenatálním, perinatálním období a v předškolním věku. Zde hrají důležitou roli rodiče, kteří o svém dítěti tyto informace mohou na základě dotazníku či rozhovoru učiteli předat. Průběh vývoje dítěte zjišťujeme potom, co s rodiči navážeme důvěrnější vztah a ptáme se na základní oblasti: motoriku, řeč, zdravotní stav, vývoj obtíží a zájmy. Z osobní anamnézy můžeme například vyvodit že nepříznivé vlivy, které na dítě v průběhu těhotenství působily, mají nyní za následek poruchy chování.

Rodinná anamnéza podává informace o způsobu výchovy v rodině, vlivu členů rodiny i širší rodiny na dítě. Při rozhovoru učitele s rodiči je snaha o získání informací, které mohou vést k odhalení těch příčin obtíží, jež pramení ze života v rodině a na jejich základě ukázat vhodný přístup k dítěti. Základní oblasti zde jsou: vztahy v rodině, výchova, výchovné obtíže, příprava na vyučování, sourozenci.

Školní anamnéza je důležitou oblastí diagnostiky vzhledem k řešení školních problémů. Zahrnuje hodnocení předcházejícími i současnými učiteli a také dalšími pedagogickými pracovníky (školní družina, vedoucí zájmových aktivit apod.).

5.1.2.4 Dotazníky

Tato metoda je vhodná pro žáky druhého stupně základní školy a žáky středních škol. Umožňuje získat údaje od velkého množství respondentů v poměrně krátkém čase. Pokud pedagog nepotřebuje získat názor konkrétních respondentů, je zadání dotazníku anonymní. Je důležité, aby dotazník obsahoval konkrétní dotazy, aby postihovaly zkoumaný předmět, otázky musí být stručné a výstižné, nesmí obsahovat neznámé pojmy a nesmí zasahovat do soukromí respondentů.

5.1.2.5 Testy

Jde o nástroj využívaný více než v pedagogice, v psychologii. Běžně využívané jsou standardizované testy vytvořené pro zjištění úrovně nadání a dalších schopností a dovedností. Jejich tvorba, zadávání a vyhodnocování podléhá pravidlům, které z nich tvoří spolehlivý nástroj měření. Řídí se Standardy pro pedagogické a psychologické testování z roku 2001. Testování se rozlišuje na psychologické a pedagogické.

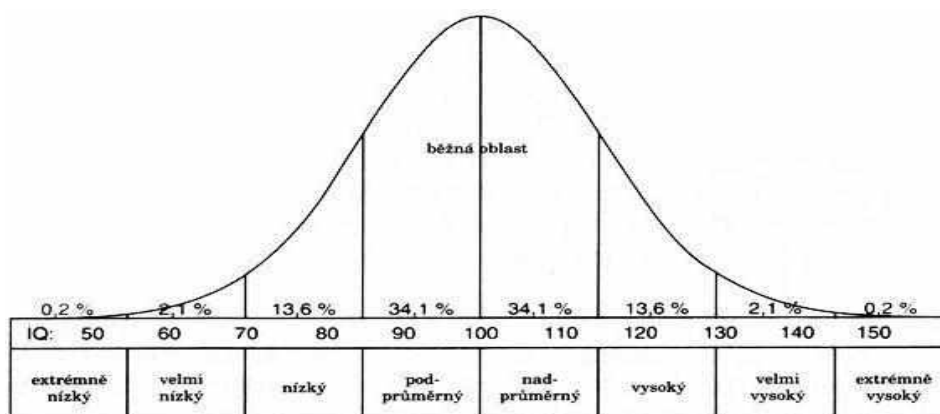
Psychologické testování provádí psycholog s cílem poznat a pochopit psychiku dítěte v souvislosti s prostředím, které je ovlivňuje, a s ohledem na jeho dosavadní vývoj. V klasifikaci rozumových schopností se můžeme setkat s různými pojetími.

Tabulka 1: Úrovně inteligence podle Wechslera

IQ	Klasifikace	Procento populace
130 a výše	značně nadprůměrná	2,2
120-129	nadprůměrná	6,7
110-119	mírně nadprůměrná	16,1
90-109	průměrná	50
80-89	podprůměrná	16,1
70-79	hraniční inferiorita	6,7
69 a níže	mentální retardace	2,2

Zdroj: Zelinková, 2011, s. 98

Obrázek 2: Gaussova křivka – normální rozložení rozumových schopností v populaci

Zdroj: Zelinková, 2011, s. 98

Pedagogické testování se provádí v institucích, které poskytují formální vzdělávání. Výsledky se využívají k posouzení stavu, pokroku nebo schopností a dovedností dosažených jednotlivcem nebo skupinou. Testy podávající informace o výkonech jednotlivců jsou používány pro posouzení celkové úrovně a pokroku v dané oblasti, pro diagnostiku slabin a předností anebo také sestavení individuálního vzdělávacího plánu. Testy informující o výkonu skupiny (samostatná škola, školy na určitém území, v různých státech) jsou používány pro posouzení kvality vzdělávání a posouzení úspěšnosti metod.

Pedagogické testování se tedy rozděluje do tří oblastí:

- 1) *Testování v rámci školy, kraje, pedagogického systému.* Instituce, která takové testování nařizuje musí jednoznačně popsat, jak budou využity výsledky testování a minimalizovat negativní důsledky testování. Na základě výsledku nelze dělat jednoznačné závěry o kvalitě práce pedagogů a školy, jelikož jsou porovnávány třídy různého složení, kdy např. v jedné třídě může být pět nadaných žáků a v dalších třídách žádný.
- 2) *Testování pro výběr osob pro vyšší vzdělání.* Testy jsou běžně používány při výběru studentů do určitých vzdělávacích procesů, pro přijetí na vyšší stupně škol.
- 3) *Individuální testování a testování pro zjištění individuálních potřeb studenta.* Cílem individuálního testování je screening, diagnostika, zařazení do určitého programu nebo hodnocení účinnosti určitého programu.

5.1.3 Další identifikace nadaného žáka

Identifikace nadaného žáka je definováno jako „proces vyhledávání dětí, které svým osobnostním potenciálem, dalšími předpoklady a chováním vyhovují požadavkům pro vstup do rozvíjející edukační nabídky určené pro nadané děti“ (Hříbková, 2009, s. 153). Na samotném začátku stojí lidé, kteří dítě znají a všimnou si náznaků jeho výjimečného potenciálu. Důležitou roli, hned po rodině, hrají pedagogové, kteří díky své odbornosti dokážou navrhnout další postup práce s takovým žákem. Signálem bývá nadprůměrný prospěch žáka, vysoká aktivita v hodinách a umístování se v různých školních soutěžích. V našem současném školství dosud neexistuje jednotný

postup pro správnou identifikaci žáka. Provádí se v pedagogicko-psychologické poradně a nejčastěji jsou využívány testy inteligence.

5.1.4 Osobnost nadaného žáka

Projevy nadání jsou různorodé, někdy až protichůdné s ohledem na individuální zvláštnosti každého jedince bývá mnohdy obtížné nadání správně identifikovat. Podle S. Winebrennerové (Fořtík, Fořtíková, 2015, s. 16) je možno identifikovat nadaného žáka ze dvou pohledů, pozitivního a negativního.

V pozitivním ohledu může jít o některé z následujících projevů. Nadané děti:

- mohou být extrémně vyspělé v kterékoli oblasti učení a výkonu,
- mohou vykazovat asynchronní vývoj – v některých oblastech být významně napřed a v jiných vykazovat věkově adekvátní, nebo dokonce opožděný vývoj,
- mohou mít na svůj věk širokou slovní zásobu a vyspělý verbální projev,
- mohou mít neskutečnou paměť,
- některé věci se naučí neuvěřitelně rychle bez pomoci druhých,
- mohou zvládat složitější myšlenkové operace než vrstevníci,
- mohou vykazovat schopnost práce s abstraktními myšlenkami s minimem konkrétních zkušeností pro pochopení,
- mohou vidět jasně vztahy příčiny a následku,
- mohou vidět vzorce, vztahy a souvislosti, které jiní nevidí,
- mohou vždy přicházet s „lepšími způsoby“ řešení věcí, navrhují je spolužákům, učitelům a dalším dospělým – ne vždy vhodným způsobem,
- mohou dávat přednost komplexním a náročným úkolům,
- mohou být schopné přenášet své vědomosti do nových situací a řešení problémů,
- mohou se chtít podělit o vše, co vědí,
- mohou být zvědavé na všechno, co se děje okolo nich, a klást nekonečné otázky,
- mohou být nadšenými a ostražitými pozorovateli,
- mohou být horlivé, někdy extrémně citlivé i vznětlivé, dokážou být zcela pohlceny aktivitami nebo myšlenkami,

- mohou mít často mnoho (neobvyklých) zájmů, koníčků a sbírek,
- mohou být silně motivováni dělat to, co je zajímavé, a to svým vlastním způsobem, raději pracují nezávisle, některé dokonce samostatně,
- mohou mít ohromnou míru energie,
- mohou mít cit pro krásno a lidské pocity, emoce a očekávání,
- mohou mít zvýšený smysl pro spravedlnost, morálku a fair play, mohou se zajímat o globální problémy,
- mohou mít sofistikovaný smysl pro humor.

Už ve výčtu „pozitivních“ charakteristik bylo možné vycítit v některých případech problém. V negativním ohledu se pak nadané děti mohou projevat takto:

- odmítají práci nebo pracují nedbale,
- jsou nervózní při tempu práce třídy, které považují za nedostatečně aktivní, nebo kdy nevidí jasný pokrok v práci,
- protestují proti rutinní a předvídatelné činnosti,
- kladou choulostivé otázky, vyžadují zdůvodnění, proč se mají věci dělat určitým způsobem,
- odmítají určování práce a příkazy,
- sní v průběhu dne,
- ovládají třídní diskuse,
- bývají panovačné k učitelům i spolužákům,
- jsou netolerantní k nedokonalosti vůči sobě i ostatním,
- přecitlivěle reagují na kritiku, snadno se rozpláčou,
- odmítají se podřídit,
- odmítají kooperativní učení,
- „hrají divadlo“ a ruší spolužáky,
- mohou se stát „třídním šaškem“.

5.1.5 Dvojitá výjimečnost

Děti, které mají výjimečné schopnosti – nadání a současně trpí určitým handicapem jsou označovány jako děti s dvojitou výjimečností, v anglické terminologii „twice

exceptional“. Mezi nejčastější kombinace rozumového nadání a diagnózy, podle Šárky Portešové, patří poruchy učení, ADHD a Aspergerovým syndrom.

5.1.5.1 Poruchy učení

Jedná se zejména o dyslexii, dysortografii a dysgrafii, kdy má žák potíže s triviálními školními dovednostmi, jako je čtení, psaní a počítání. U nadaného žáka s touto poruchou brání úspěšné identifikaci nadání stereotypní očekávání, že takový žák je mentálně podprůměrný. Porucha ve verbální oblasti, projevující se často při čtení a psaní způsobuje, že takový žák není identifikován jako nadaný, jeho silné stránky jsou přehlíženy a nemá možnost své schopnosti ukázat vzhledem k důrazu na verbální schopnosti při vyučování. (Portešová, 2020)

Tabulka 2: Některé typické nápadné rozpory v kognitivních charakteristikách u nadaných dětí s poruchou učení

Dyslexie	Nadaní s dyslexií
Špatná paměť na fakta. Špatná krátkodobá paměť, problémy s memorováním.	Lepší dlouhodobá paměť. Schopnost třídít, srovnávat, klasifikovat informace.
Problémy v oblasti čtení, psaní, užívání gramatických pravidel.	Dobrá slovní zásoba i produkce.
Velké problémy s jednoduchými úkoly – sčítání, odčítání... Bojují s jednoduchým, po sekvencích jdoucím materiálem.	Schopnost komplexních matematických operací. Lepší výsledek v náročných úkolech.

Zdroj: webové stránky nadedeti.cz, Portešová, 2020

5.1.5.2 ADHD

Nadané děti se mohou ve škole často nudit, proto nedávají pozor, vyrušují a snaží se na sebe upozornit, a tak bývají označovány za hyperaktivní. Obecně lze nadané dítě od dítěte s ADHD rozlišit tak, že projevuje méně nevhodného chování, když je zaujato a kontakt s podobně nadanými výrazně zmenšuje takové projevy. Pro správné určení diagnózy je cílená psychologická diagnostika za účelem stanovení, či vyvrácení ADHD (Portešová, 2020).

5.1.5.3 Aspergerův syndrom

Aspergerův syndrom je celoživotní neurovývojovou poruchou, která ovlivňuje sociální a komunikační schopnosti jedince, tzn. komunikace s druhými a jeho chování k ostatním. Nadané děti s Aspergerovým syndromem mohou dosahovat hodnoty IQ až 160. V případě podezření na tuto poruchu je důležitá včasná diagnóza a psychologické a speciálně-pedagogické vedení. Pokud je toto zanedbáno může docházet v období adolescence k problémům s depresivními stavy a úzkostmi (Portešová, 2020).

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Vlastní výzkumné šetření

Praktická část bakalářské práce byla realizována na střední odborné škole v Praze jejíž název na žádost respondentů nebude uvádět. Škola nabízí různé formy studia v oborech vzdělání s maturitní zkouškou i s výučním listem. Součástí poskytovaného vzdělávání je zajištění speciálních kurzů ukončených zkouškou a certifikovaným osvědčením.

Škola motivuje žáky v denní formě studia k dobrým studijním výsledkům prostřednictvím stipendijního řádu, který zaručuje žákům s dobrými studijními i pracovními výkony finanční odměny.

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjištění, jakou formou probíhá poradenství pro nadané žáky, kteří se rozhodli pro studium střední odborné školy, ačkoli jejich studijní výsledky na základní škole odpovídaly kvalitám studentů gymnázia. Na základě individuálních rozhovorů určit, zda je kariérové poradenství poskytováno efektivně, jakým způsobem a jakou formou. Na základě zjištění budou navrženy inovace a možnosti na zlepšení situace.

6.2 Výzkumný soubor

Dotazovaných respondentů bylo celkem pět, dva studenti, z toho jeden žák čtvrtého ročníku a žák třetího ročníku maturitních oborů, jejich třídní učitelé a výchovný poradce, který je zároveň učitelem na této škole. Respondenti si nepřáli být jmenováni a také požádali o anonymizaci názvu školy, kde působí.

6.3 Výzkumné metody

K naplnění cílů práce byla použita kvalitativní metoda rozhovor (interview) – obsahem rozhovoru jsou otázky, které mohou být uzavřené, polouzavřené a otevřené, a odpovědi. Rozhovor může být strukturovaný (předem vytyčený cíl a cesta rozhovoru) anebo nestrukturovaný, tj. vyprávění žáka, rodiče či pedagogického

pracovníka. Při rozhovoru je vhodné zajistit klidné prostředí a vyloučit rušivé momenty. Kompletní autentický záznam rozhovorů je uveden v Příloze 3.

6.4 Realizace rozhovorů

Realizace proběhla formou polostrukturovaných rozhovorů, v nichž na základě připravených otázek mají respondenti k dispozici určitý počet otázek s výběrem z několika odpovědí a určitý počet otázek možnost volného vyjádření.

6.4.1 Rozhovory s nadanými žáky

1. V jakém ročníku nyní studujete?

- Respondent A: *Čtvrtý ročník*
- Respondent B: *Třetí ročník*

2. Proč jste si tento obor vybral/a? Co od něj očekáváte? (Pokud jste se při volbě školy rozhodoval/a ještě mezi jiným oborem, prosím, uveďte jakým.)

- Respondent A: *Nevím, co chci dělat, ale učení mě nebaví. To vylučovalo například gymnázia, kam mě mnoho lidí kvůli známám „tlačilo“.*
- Respondent B: *Po domluvě s rodiči, obor studovali i oni. Zvažoval jsem i gymnázium se zaměřením na matematiku, ale nakonec jsem zvolil odbornou školu.*

3. Považujete se za nadanou/nadaného? V čem konkrétně, podle Vás, Vaše nadání spočívá?

- Respondent A: *Nepovažuji, pro dosažení dobrého hodnocení i výsledků prací, nevynakládám žádné úsilí.*
- Respondent B: *Ani, ne. Je pravda, že mi jde logika a tedy matematika.*

4. Umožňuje Vám škola plně rozvíjet svůj potenciál? Jakou formou, či přístupem? (vyberte jednu, nebo více odpovědí)

- Respondent A: *Víceméně všechny nabízené možnosti, ale spíše využívám volný čas získaný rychlejším tempem pro mé vlastní aktivity a nijak nevyžadují třeba úkoly navíc.*

- Respondent B: *Úkoly navíc, když ostatní samostatně pracují na zadaném úkolu, pro lepší využití času. Jiné, „náročnější“ zadání úkolů. Jednou týdně máme matematiku jako první hodinu a jsem s učitelem domluvený, že pokud včas odevzdám vypočtené zadané příklady, které dostávám navíc, mohu přijít až na druhou vyučovací hodinu.*

5. Jste aktivní v tom, jak využívat své schopnosti či talent? (např. účastníte se soutěží, přicházíte s nápady pro výuku, pomáháte slabším spolužákům, případně jiná aktivita – uveďte, jaká).

- Respondent A: *Pokud se kdokoli ze spolužáků zeptá, pokusím se jim pomoci, ale rozhodně nejsem ten typ, co za nimi dojde sám.*
- Respondent B: *Pokud chce nějaký spolužák pomoci s matematikou, rád vysvětlím. Připravuji také projekt do celoškolské soutěže, která souvisí s praxí a doufám, že uspějí.*

6. Spolupracujete s výchovným/kariérním poradcem ve škole? S jakou problematikou se na něj případně obracíte?

- Respondent A: *S nikým takovým nic nekonzultuji.*
- Respondent B: *Nespolupracuji. V prvním ročníku jsem měl schůzku s kariérním poradcem. Nic zásadního mi neporadil, a tak jsem to vyhodnotil jako ztrátu času. Myslím, že by mi mohl pomoci s některými učiteli nastavit individuálnější přístup, jako to mám třeba s učitelem matematiky.*

7. Využil/a byste možnosti studovat dva ročníky současně? (zdůvodněte prosím, pokud je odpověď ano, ale i pokud je odpověď ne)

- Respondent A: *Muselo by jít o individuální výuku, u které vidím hned několik nevýhod – automaticky odebraná šance na získání stipendia, méně času v normální výuce se spolužáky → vyčlenění z kolektivu.*
- Respondent B: *To mě vlastně vůbec nenapadlo, že by bylo možné. Asi bych to zkusil, kdyby mi někdo poradil, jak na to. Zkrátila by se mi doba chození do školy a myslím že obsah učiva by se dal zvládnout.*

8. Jak vnímáte chování svých spolužáků ke své osobě? (v souvislosti s Vaším nadáním)

- Respondent A: *Občas vyslechnu poznámku o tom, že jsem šprt, ale já se neučím, tak to popírám. Jinak ne. K těm pozitivnějším, občas se třeba někdo přijde poradit nebo zeptat a já to ráda udělám.*
- Respondent B: *Hodní jsou na mě jen, když chtějí s něčím pomoci v úkolech nebo před testem.*

9. Které předměty na studované škole považujete za nejpřínosnější? Z jakého důvodu?

- Respondent A: *Odborné předměty, které se vztahují k oboru, protože to je něco, co se mimo školu moc nedozvím.*
- Respondent B: *Odborné a výtvarné kreslení a samozřejmě odborný výcvik, kde si můžeme vyzkoušet spoustu materiálů, náčiní a technik.*

10. Jak se připravujete do školy? Jak dlouhý čas Vám příprava do školy zabere?

- Respondent A: *Moc ne. Asi nejdelší dobu mi zabere přemýšlení, zda mám všechny věci, které na ten den potřebuji. Učení nevěnuji žádný čas – nebaví mě to.*
- Respondent B: *Asi 20 min. Musím si sbalit tašku, a hlavně udělat svačinu.*

6.4.2 Rozhovor s třídními učiteli nadaných žáků

1. Jak dlouho na této škole působíte?

- Učitel respondenta A: *Osm let.*
- Učitel respondenta B: *Deset let.*

2. Co je podle Vašeho názoru důvodem, proč si žáci vyberou školu, na které učíte?

- Učitel respondenta A: *Zájem o obor, rozhodnutí rodičů.*
- Učitel respondenta B: *Zájem žáků o práci se dřevem. Velmi často jsou to děti, které mají řezbářské, nebo jiné umělecké profese v rodině.*

3. V čem shledáváte nadání žáka?

- Učitel respondenta A: *Přirozeně inteligentní, smysl pro detail, cílevědomost.*

- Učitel respondenta B: *Je velmi kreativní, má výtvarné a matematické nadání. To mu umožňuje připravovat odvážné návrhy – umí si velice dobře spočítat, kolik bude potřebovat materiálu, kolik to bude stát.*
- 4. Uplatňujete vůči žákovi některý z těchto přístupů? (vyberte jednu nebo více odpovědí)**
- Učitel respondenta A: *Úkoly navíc, když ostatní samostatně pracují na zadaném úkolu a pomoc slabším studentům.*
  - Učitel respondenta B: *Jiné, „náročnější“ zadání úkolů. Zadávání jiných, kreativních úkolů pro lepší využití potenciálu žáka. Možnost spolupráce se žáky z vyššího ročníku, např. na společném projektu.*
- 5. Je žák sám aktivní, aby využíval své schopnosti či talent? Pokud ano, jakým způsobem?**
- Učitel respondenta A: *Není sám aktivní.*
  - Učitel respondenta B: *Žák se zajímá o celoškolní soutěž, v matematice si vyžádal náročnější zadání příkladů, které po dohodě s kolegou odevzdává a jako motivaci mu kolega nabídl, že mu omluví jednu hodinu matematiky v týdnu, když jí začíná vyučování (po dohodě s rodiči žáka).*
- 6. Spolupracuje žák s výchovným/kariéřním poradcem? Víte, s jakou problematikou se na něj obrací?**
- Učitel respondenta A: *Nespolupracuje s ním žádným způsobem.*
  - Učitel respondenta B: *Doporučil jsem mu v prvním ročníku, aby se za kolegyní zastavil. Dle vyjádření žáka se nic zásadního nedozvěděl a od té doby nemám informaci, že by spolupracovali.*
- 7. Nabídl/a byste žákovi možnost studovat dva ročníky současně? Zdůvodněte, prosím.**
- Učitel respondenta A: *Ne, byl by to pro něj stres.*
  - Učitel respondenta B: *Vzhledem k tomu, že předměty v jednotlivých oborech na sebe velmi často navazují, tak nikoli.*

8. Jak vnímáte chování spolužáků k tomuto žákovi?

- Učitel respondenta A: *Respektují ho.*
- Učitel respondenta B: *Někteří spolužáci mají potřebu ho v průběhu hodiny označovat za šprta, ale v kolektivu je oblíben.*

9. Dosahuje podle Vašeho názoru žák studijních výsledků díky přirozené inteligenci, nebo se pečlivě připravuje?

- Učitel respondenta A: *Jednoznačně díky přirozené inteligenci.*
- Učitel respondenta B: *Je přirozeně inteligentní a umí své vědomosti efektivně využívat ve svůj prospěch. Příprava bývá často operativní v danou chvíli.*

10. Jaký je Váš osobní pohled na současnou situaci vzdělávání nadaných na středních školách obecně? Zohledněte prosím následný výběr povolání.

- Učitel respondenta A: *Na nadané žáky se dbá mnohem méně než na žáky se speciálními potřebami, není na ně takzvaně čas, bohužel.*
- Učitel respondenta B: *Současnou situaci považuji za nedotaženou. Je to vlastně stejná situace jako s inkluzí. Do třídy mi byli zařazeni inkludovaní žáci, kteří ještě zhoršili průměr třídy. Potřebují více péče, aby bylo vůbec možné probrat látku. A tím nám zbývá méně času na průměrné žáky, a ještě méně času na nadané/nadprůměrné žáky.*

6.4.3 Rozhovor s kariérním poradcem

Obecné otázky

1. Jak dlouho působíte v roli kariérního poradce?

- *11 let.*

2. Jaký je, podle Vašeho názoru důvod, že si žáci vyberou školu, na které působíte?

- *Klima školy – „rodinné vztahy“, dobrá pověst školy, umělecké řemeslo na dobré úrovni*

3. Jaký je Váš osobní pohled na současnou situaci vzdělávání nadaných na středních školách obecně?

- *Nadaný žák má možnost si najít vhodnou školu. Problémy vidím spíše v rodinách a je jich hodně – ambice rodičů, sociální či rodinné problémy a vztahy.*

Otázky na žáky – respondenty A a B

4. Spolupracuje s Vámi žák? S jakou problematikou se na Vás obrací?

- Respondent A: *Tohoto žáka neučím, ale mám s třídou dobrý vztah od jejich nástupu. S žákem příležitostně mluvím, není důvod něco řešit a on se na mě s ničím neobrátil.*
- Respondent B: *V prvním ročníku, si vzpomínám, že mě vyhledal a já mu předala základní informace o chodu školy a možnostech co se týče rozvoje, ale další setkání se už nekonalo.*

5. V čem shledáváte nadání žáka?

- Respondent A: *Neumím posoudit.*
- Respondent B: *Neumím posoudit.*

6. Uplatňují vyučující na škole, kde působíte, vůči tomuto žákovi některý z těchto přístupů?

- Respondent A: *Neumím posoudit.*
- Respondent B: *Neumím posoudit.*

7. Je žák sám aktivní, aby využíval své schopnosti či talent? Pokud ano, jakým způsobem?

- Respondent A: *Neumím posoudit.*
- Respondent A: *Vím, že je účastníkem celoškolské soutěže.*

8. Nabídl/a byste žákovi možnost studovat dva ročníky současně? Zdůvodněte, prosím.

- Respondent A: *Nenabídla, protože žák studuje řemeslný obor v maturitním studiu. To je v podstatě kombinace plného vyučení v řemesle a kompletní střední maturitní vzdělání. Takže vlastně studuje dvě školy současně a je to velmi časově náročné.*

- Respondent B: *Stejná odpověď jako u žáka A.*

9. Jak vnímáte chování spolužáků k žákovi?

- Respondent A: *Vztahy ve třídě jsou velmi dobré. To je ovlivněno i malým počtem děvčat ve třídách, jelikož děvčata drží spolu.*
- Respondent B: *V této třídě vím, že občas dochází k potížím s chováním, ale tento žák zde nefiguruje.*

10. Dosahuje podle Vašeho názoru žák studijních výsledků díky přirozené inteligenci, nebo se pečlivě připravuje?

- Respondent A: *Myslím si, že platí obě varianty.*
- Respondent B: *Myslím si, že také platí obě varianty.*

6.5 Interpretace a komparace výsledků

ŠVP pro obor, který studují oba respondenti je veřejně dostupný na webových stránkách školy. ŠVP uvádí, že jsou žáci integrováni v běžných třídách a v předmětech, kde se projevuje jejich nadprůměrné nadání, pracují vyučující s takovými žáky individuálně. Motivují je k uplatňování jejich nadání zadáváním nepovinných, náročnějších úkolů a využívají je také ke spolupráci při přípravách výuky i při samotné výuce ve třídě.

Tento závazek škola splňuje, oba respondenti navštěvují běžnou třídu a dostávají mimořádné úkoly, na tuto skutečnost odkazuje odpověď žáka B, kdy od učitele matematiky dostává úkoly navíc. Žák A ve své odpovědi také tuto skutečnost potvrzuje.

ŠVP dále deklaruje, že v případě mimořádně nadaného žáka je možnost přistoupit ke vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu, a to ve všech nebo jen v několika předmětech. Ani jeden z respondentů tuto formu vzdělávání nevyužívá, ovšem z odpovědi žáka B vyplývá, že jistou formu individuálního vzdělávání učitel matematiky praktikuje. U žáka A není nadání specifikováno na konkrétní předmět či dovednost, ovšem na dotaz možnosti studia v individuálním vzdělávacím plánu tuto možnost vylučuje, a to z důvodu ztráty nároku na stipendium a vyčlenění z třídního kolektivu. Možnost zařazení žáka do individuálního vzdělávacího plánu vychází právě

ze ŠVP, v souladu se závěry vyšetření pedagogicko-psychologické poradny a vyjádření zákonného zástupce. S touto problematikou úzce souvisí možnost rozšíření studia, a tak byl položen dotaz na možnost studovat dva ročníky současně. Zajímavá je odpověď žáka A, kdy si tuto možnost připouští, ovšem shledává uvedené komplikace jako uvádím při možnosti individuálního studijního plánu. Žák B o této možnosti neuvažoval, avšak kdyby mu byla nabídnuta, zřejmě by ji zvážil. Zástupce z pedagogických řad, jak třídní učitelé, tak kariérní poradce tuto možnost vylučují a ani jednomu z žáků by toto nedoporučili

Škola se prostřednictvím ŠVP dále zavazuje působit na osobnosti nadaných žáků zájmovými aktivitami v době mimo vyučování, a to organizací kroužků s technickým, sportovním, přírodovědným, jazykovým, uměleckým a dalším zaměřením. Oba žáci shodně uvádí, že volný čas po vyučování využívají nejraději vlastním způsobem a žádnou volnočasovou aktivitu, kterou pořádá škola, nenavštěvují. Na dotaz směřující k vlastní aktivitě žáka k rozvoji svých schopností a dovedností v rámci výuky jsem získala odpověď žáka A, kdy iniciativa vycházející od samotného žáka není nikterak významná, spíše žádná. Žák A ovšem uvádí, že pokud je o účast na dané aktivitě, či o pomoc slabším žákům požádán, nemá problém vyhovět, nicméně jak třídní učitel potvrzuje, aktivitu sám žák nevyvíjí. Žák B má obdobný přístup k pomoci slabším žákům jako žák A, ovšem svou vlastní aktivitu vyvíjí a směřuje ji ke školní soutěži, kde doufá v úspěch a své nadání zde hodlá uplatňovat.

Na otázku „Co bylo důvodem pro výběr této školy?“ žák A odpověděl, že neví, druhý žák konstatoval, že zájem o obor a oba učitelé i poradce se domnívají, že právě zájem o obor byl ze strany žáků hlavním důvodem.

Další otázka směřuje k samotnému nadání žáků A a B, jak jej sami vnímají. Ani jeden z nich si o sobě nemyslí, že je nadaný. Připouštějí ovšem, že učení a příprava do školy pro ně neznámá vynaložení velkého úsilí, respektive uvádějí, že jejich vzdělávání probíhá pouze na půdě školy a nemají potřebu odpolední samostatné přípravy. Třídní učitelé shodně uvádějí, že oba žáci jsou přirozeně inteligentní, zatímco kariérový poradce uvádí, že toto neumí ani u jednoho žáka posoudit. Z dotazu na chování spolužáků vůči žákům A a B vyplynulo, že jsou v kolektivu vesměs oblíbení a nikdo vůči jejich osobám nepozoruje zásadní negativní projevy.

V návaznosti na možnost rozvíjet potenciál nadaných žáků byli respondenti dotazováni na formy a přístupy, které jsou praktikovány nad rámec těch běžně využívaných. Tato otázka měla předem stanovený výběr odpovědí a také možnost vlastního vyjádření. Zde se odpověď žáka A od odpovědi žáka B lišila. Žák A uvádí, že jsou uplatňovány více či méně všechny nabízené formy a přístupy, ale žák je nevyhledává a ani nevyžaduje. Žák B uvítal zadávání individuálních úkolů, které mají náročnější zadání a uvedl individuální domluvu s učitelem matematiky, kdy za splnění domluvených podmínek je omluven z jedné hodiny matematiky (po dohodě se zákonným zástupcem). Učitelé shodně odpověděli, že vůči nadaným žákům uplatňují metodu náročnějšího zadávání úkolů a učitel žáka B mu umožňuje spolupráci se žáky z vyššího ročníku. Kariérový poradce uvádí, že toto neumí posoudit.

Učitelé obou žáků věří v přirozenou inteligenci žáků a kariévní poradce se domnívá, že studijních výsledků oba žáci dosahují také proto, že se pečlivě připravují. Oba žáci naopak uvádějí, že příprava do školy jim zabere minimum času.

6.6 Vlastní doporučení

Během rozhovoru s kariévním poradcem jsem se dozvěděla, že funkci kariérového poradce v této škole vykonává 11 let. Z veřejně dostupného dokumentu „Výchovně vzdělávací program na školní rok 2020/2021“, který je umístěn na webových stránkách školy, lze získat informace o činnosti kariévního poradce. Dle tohoto dokumentu je jeho činnost zaměřena především na evidenci a řešení problémových jevů žáků, konzultace s žáky se slabými studijními výsledky a předávání vhodného opatření. Dále poskytuje konzultace pro žáky, kteří mají zájem o další vzdělávání – nástavbové studium, vyšší odborné školy a vysoké školy.

V činnostech kariévního poradce však chybí ta, která by podporovala žáky s vynikajícími studijními výsledky a zajišťovala péči o ně již v průběhu studia. Toto mé zjištění potvrzují i výsledky rozhovoru s kariévním poradcem. Doporučila bych přidat konzultace právě pro tyto žáky. Kariévní poradce by tak měl příležitost s nadaným žákem hovořit o jeho možnostech a rozvoji nejen na konci studia při volbě povolání, případně dalšího vzdělávání. Kariévní poradce by měl mít sám zájem tyto žáky vyhledat a navázat s nimi kontakt a být jim k dispozici. V rámci konzultací by

kariérní poradce mohl s nadaným žákem v průběhu školního roku pracovat a využívat vhodné metody pro lepší rozvoj žákových předpokladů.

Ve zmíněném dokumentu je také uvedeno, že řešení problémů s žáky zahajuje dobrá spolupráce třídního učitele, který má u žáka důvěru i autoritu. Takový vztah by měl navázat i kariérový poradce s třídními učiteli nadaných žáků, aby probíhala efektivní komunikace o aktuálních potřebách nadaných žáků a v té souvislosti bylo možno operativně zavádět potřebná výchovně-vzdělávací opatření. Z výsledků rozhovorů vyplývá, že vztah třídního učitele a nadaného žáka oba typy respondentů považují za dobrý, žáci svého třídního učitele považují za partnera a učitelé své žáky znají. Z odpovědí kariérního poradce je naopak zřejmé, že s žáky nemá vztah žádný. Dalším doporučením pro zlepšení vzájemných vztahů na učitelské úrovni je, aby kariérní poradce pro všechny třídní učitele připravil na začátku školního roku setkání, kde by všechny obeznámil s nabídkou vzájemné spolupráce a konkrétních kroků, které jako podporu pro ně nabízí.

V jedné z odpovědí nadaného žáka je zmíněno stipendium, které na základě svých studijních výsledků čerpá. Stipendijní řád je dalším veřejně dostupným dokumentem, který je umístěn na webových stránkách školy a finančně motivuje žáky v řádné denní formě studia k dosahování výborných studijních výsledků. Tento řád je z mého pohledu přehledně zpracovaný a je užitečným nástrojem pro motivaci talentovaných, nadaných a pilných žáků. Mým doporučením pro kariérního poradce je jeho větší propagace, tak, aby se o něm dozvěděl každý žák a měl možnost, v případě odpovídajících studijních výsledků, jeho výhod využívat. Stipendijní řád je prestižní program a o jeho čerpání by měl být mezi žáky zájem.

Osobními konzultacemi o problematice, která tyto žáky zajímá, v době mimo vyučování v rámci zájmových aktivit žáků, kteří mají zájmy podobné, rozvíjí škola mimořádné nadání a talenty svých žáků (výtvarný kroužek, fotokroužek, matematický kroužek, jazykové kroužky, kroužky s různým technickým, sportovním, přírodovědným a uměleckým zaměřením a další). Vhodným pedagogickým působením na osobnosti nadaných žáků se snaží předcházet problémům v sociálních vztazích, především v komunikaci takových žáků se spolužáky i s pedagogy a v této aktivitě by měla pokračovat.

Příprava do školy, dle odpovědí žáků, jim nezabírá téměř žádný čas a zároveň se ve svém volném čase aktivně nezúčastňují mimoškolních aktivit, tím méně školou nabízené kroužky. Žáky není sice možné k účasti nikterak nutit, ovšem vhodnou formou motivace by aktivní účast, ve vhodně zvoleném zájmovém kroužku, byla další možností rozvoje jejich talentu a nadání. Doporučila bych vhodnou formu propagace mezi žáky, inspirací může být propagace celoškolské soutěže, která je mezi žáky známá a svým způsobem prestižní. Nejvhodnějším komunikačním kanálem je školní facebookový profil, který škola má a využívá, zde je možno ukázat průběh a aktivity, které na kroužcích probíhají a své zážitky také mohou vzájemně sdílet žáci, což je z mého pohledu velice efektivní.

Další oblastí mého doporučení je práce s nadanými žáky do budoucna, tedy uplatnění na trhu práce po úspěšném absolvování středoškolského vzdělání. Za velice důležité považuji dobře připravit žáky na vstup na trh práce, aby měli možnost co nejdříve najít své uplatnění a dále rozvíjet svůj talent v zaměstnání. Vzhledem k tomu, že kariérní poradce zmínil, že jsou to jednotky žáků, kteří pokračují v dalším vzdělávání na vyšší či vysoké škole a oba respondenti si raději zvolili odbornou školu než gymnázium, předpokládám, že jejich vstup na trh práce bude navazovat. Ve škole dobře funguje odborný výcvik, kde žáci po celou dobu studia mají příležitost nabyté praktické vědomosti převést do praxe. To zmiňují i v rozhovorech, kdy odborný výcvik považují za nejpřínosnější předmět. Co ve škole chybí je spolupráce s firmami, které podnikají v dané oblasti, a tak by bylo vhodné užší spolupráci navázat, aby žáci již v průběhu studia měli možnost se do skutečné praxe podívat, ať už formou stáží, či řízené praxe.

Závěrem zmíním zajímavou praxi z Finska, které je silným zastáncem individuálního přístupu ve vzdělávání. Jeden z velmi prosazovaných přístupů k nadaným žákům je umožnění pružného rozhodování ve zrychleném studiu. To je tzv. studium nevázané na ročníkovou třídu, které díky flexibilnímu rozvrhu umožňuje žákům rychlý rozvoj při studiu. Tento systém vyučování, které není vázáno na ročníky se užívá především na úrovni vyšších sekundárních škol, experimentálně na úrovni základního vzdělávání.

ZÁVĚR

Bakalářská práce na téma „Poradenství na středních školách“ se zabývala problematikou poradenství na střední škole se zaměřením na nadané žáky. V teoretické části byly popsány základní pojmy pojící se s poradenstvím jako takovým a v užším slova smyslu s poradenstvím, které probíhá na střední škole. Dále bylo definováno nadání a jeho legislativní zakotvení v ČR, charakterizován pojem nadaný žák a představena pedagogická diagnostika nadaných žáků.

Podkladem pro vlastní doporučení byla analýza kariérového poradenství pro nadané žáky na vybrané střední odborné škole, jejíž název na žádost respondentů v práci není uveden. Na základě vlastního šetření formou individuálních rozhovorů byly zjišťovány vzájemné vztahy nadaných žáků s třídním učitelem a kariérovým poradcem. Dále mě zajímal pohled každého z respondentů na způsob a metody vzdělávání, které jsou využívány a jak funguje vzájemná spolupráce.

Z komparace jednotlivých odpovědí vyplynulo, že na dané škole panují dobré vztahy mezi žáky a jejich učiteli, kteří své žáky znají. Kariérní poradce naopak není dobře o těchto žácích informován a vzájemná spolupráce zde nefunguje, jak má. Kariérní poradce není schopen dobře podporovat nejen nadané žáky, ale i jejich učitele svými doporučeními a inovacemi. Důvodem může být velké vytížení kariérního poradce při řešení a evidenci problémových jevů žáků, které převažují nad žáky, kteří mají studijní výsledky nadprůměrné, a z tohoto důvodu mu nezbývá čas na žáky nadané. Pomoc školy a kariérového poradce je pro žáky nezastupitelná. Z mých zjištění vyplynulo, že žáci si v mnoha situacích, které by mohli řešit s kariérovým poradcem, řeší raději sami, bez cizí pomoci. Znamená to, že žáci jsou tak vedeni k samostatnosti, disponují dostatečným množstvím potřebných informací a dokážou s nimi pracovat, nicméně role kariérového poradce, ve vztahu k nadanému žákovi, je zastíněna velkou vytížeností poradce směrem k problematickým žákům, kteří na odborných školách převažují.

Oblast kariérového poradenství, podpory a vzdělávání nadaných a talentovaných žáků je stále v počátečním stádiu a ve srovnání se vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je tato oblast mnohem méně akcentována a propracována.

Z tohoto důvodu se domnívám se, že doporučení pro kariérového poradce jsou využitelné v praxi, jelikož nevyžadují žádné finanční náklady pro školu, pouze zvýšení jeho aktivity.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

TIŠTĚNÉ ZDROJE

FOŘTÍK, Václav a Jitka FOŘTÍKOVÁ. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015, 128 s. ISBN 978-80-262-0969-0.

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004, 312 s. ISBN 80-717-8803-1.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada, 2011, 144 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3857-4.

HERMAN, Marek. *Najděte si svého manžana: ...co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli...* 3. vydání. Olomouc: Hanex, 2008, 234 s. ISBN 978-80-260-6070-3.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada, 2009, 256 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1998-6.

HUBATKA, Miloslav. *Podpora nadání ve školách: trochu jiný pohled na různé modely a formy podpory nadání na českých školách: příručka pro pedagogy i rodiče*. Praha: Verlag Dashöfer, 2020, 120 s. ISBN 978-80-7635-011-3.

KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KNOTOVÁ, Dana a kolektiv. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 264 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.

LANDAU, Erika. *Odvaha k nadání*. Praha: Akropolis, 2007, 164 s. ISBN 978-80-86903-48-4.

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Rozumově nadaní studenti s poruchou učení: cesty od školních výkonových paradoxů k úspěchu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 140 s. ISBN 978-80-210-7520-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007, 328 s. ISBN 978-80-247-1821-7.

SLAVÍK, Milan a Jana ZOUNKOVÁ. *Poradenství: textová studijní opora*. Praha: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2014, 48 s. ISBN 978-80-213-2482-4.

SOKOLOVÁ, Hana, POKORNÁ, Alena a FIŠEROVÁ, Markéta. *ŠKOLNÍ ZRALOST a nadané dítě*. Praha: Dr. Josef Raabe, 2020, 150 s. ISBN 978-80-7496-453-4.

STEHLÍKOVÁ, Monika. *Nadané dítě: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Grada, 2018, 160 s. ISBN 978-80-271-0512-0.

STEHLÍKOVÁ, Monika. *Život s vysokou inteligencí: průvodce pro nadané dospělé a nadané děti*. Praha: Grada, 2016, 176 s. ISBN 978-80-271-0101-6.

VALENTOVÁ, Lidmila. *Školní poradenství I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013, 292 s. ISBN 978-80-7290-710-6.

VENDEL, Štefan. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada, 2008, 224 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1731-9.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 3. Praha: Portál. Pedagogická praxe (Portál). 2011, 208 s. ISBN 978-80-262-0044-4.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

ERASMUS+: *Reformy a systémy vzdělávání*. [online]. [cit. 2021-01-13]. Dostupné z: <https://www.naerasmusplus.cz/cz/reformy-a-systemy-vzdelavani-eurydice/skolstvi-v-cr/>

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD. [online]. [cit. 2021-01-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MŠMT ČR: *Školský zákon ve znění účinném od 25. 8. 2020*. [online]. [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-25-8-2020>

MŠMT ČR. *Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných*. [online]. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi>

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Rámcové vzdělávací programy*. [online]. [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Dvoji výjimečnost*. [online]. [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://www.nadanedeti.cz/domains/nadanedeti.cz/pro-psychology-dvoji-vyjimecnost>

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1: Schéma vzdělávací soustavy České republiky.....	17
Obrázek 2: Gaussova křivka – normální rozložení rozumových schopností v populaci.....	32
Tabulka 1: Úrovně inteligence podle Wechslera	32
Tabulka 2: Některé typické nápadné rozpory v kognitivních charakteristikách u nadaných dětí s poruchou učení	36

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Klíčová podpurná opatření nadaného žáka

Příloha 2: Srovnání mezníků ve vývoji u běžného dítěte a dítěte, jehož vývoj je o 30 % urychlený (v měsících)

Příloha 3: Autentické přepisy rozhovorů